

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

В Україні у наш час питання державної мови є по-особливому актуальним. Дискусії щодо цього питання на державному рівні точилися із часів проголошення незалежності держави. Прийняття Конституції України від 28 червня 1996 р. на певний період призупинило ці дискусії. У статті 10 Основного Закону проголошувалось: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території» [1].

Мовна політика – це частина національної політики, органічна складова політичного курсу держави. Мовна політика є системою політичних, юридичних та адміністративних заходів, які спрямовані на врегулювання мовних відносин, зміну або збереження мовної ситуації у державі.

Поняття та сутність «мовної політики» досліджували Д. Абрамова, Н. Гавдида, О. Данилевська, І. Плотницька та багато ін. Зокрема, «мовна політика, на думку О. Данилевської, ґрунтується на мовній ситуації, яка залежить від фактора одномовності чи багатомовності» [2, с. 32]. Елементами структури мовної політики, є урядові інституції, державні та місцеві органи влади, недержавні, громадські, наукові організації та об'єднання, що здійснюють мовну політику чи мають на неї вплив. В Україні пріоритетом мовної політики є розвиток і утвердження української мови як головної ознаки ідентичності нації, що історично проживає в нашій державі, становить абсолютну більшість населення і дала назву державі.

Отож, державна мовна політика в Україні базується на визнанні та всебічному розвитку рідної української мови як державної і водночас гарантуванні розвитку мов національних меншин, права мовного самовизначення кожної людини.

Слід відмітити, що з «метою захисту національних інтересів та цінностей, ідентичності, в багатьох країнах світу приймають нормативні акти, що здійснюють охорону державної мови та створено інституції для реалізації внутрішньої мовної політики, що діють у Польщі, зокрема, Рада польської мови при Президії Академії наук; у Франції – це Французька Академія; в Ізраїлі – Академія мови іврит [3]. Такий інститут мовної політики створено, хоч і з великим запізненням, в сучасній Україні, – це Національна комісія зі стандартів державної мови, яку очолює Уповноважений із захисту української мови як державної.

Окрім того, ще Національною комісією із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, яка була ліквідована Указом Президента України від 2 квітня 2010 року, було визначено і розроблено концепцію державної мовної політики, яка стала системою засадничих нормативних постанов, що ґрунтуються на оцінюванні мовної ситуації у нашій державі, і якими повинні керуватися органи влади та місцевого самоврядування в своїй практичній діяльності, здійснюючи суспільні відносини у мовній сфері.

Сьогодні державна мовна політика повинна зосереджуватися на наступних пріоритетних напрямках:

1) необхідно внести на розгляд до Верховної Ради України проект закону про розвиток та застосування мов в Україні, у якому українська мова визнавалась б як єдина державна;

2) потрібно утвердити застосування української мови як державної на усій території України та у всіх сферах суспільного життя;

3) українська мова повинна мати правовий статус офіційного обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах як всередині країни так і при здійсненні представницьких функцій у сфері міжнародних відносин;

4) володіння та використання державної мови посадовими й службовими особами органів влади і органів місцевого самоврядування повинно стати однією із обов'язкових умов при зайнятті відповідних посад;

5) має бути створено відповідну нормативну базу для функціонування україномовних ЗМІ;

6) необхідно привести у сувору відповідність мовне законодавство і практику його застосування із Конституцією України;

7) знання української мови має стати неодмінною підставою набуття громадянства України;

8) потрібно виробити відповідні дієві засоби захисту, щоб запобігти актам зовнішньої мовної експансії, публічної дискредитації державної української мови;

9) сприяти підвищенню рівня культури, освіти громадян України;

10) створити умови для поліпшення якості українського мовлення на теле- та радіоканалах України;

11) забезпечити систему контролю щодо дотримання мовного законодавства;

12) сприяти врегулюванню питань, які пов'язані із вдосконаленням юридичної відповідальності у разі порушення законів, що регулюють питання застосування державної мови;

13) сприяти розвитку та захисту мов національних меншин. У свою чергу забезпечення прав осіб, які до них належать, сприяння захисту та розвитку їхніх мов не повинні перешкоджати вивченню державної мови і ставати на заваді запровадженню її у всіх сферах життя суспільства на усій території України.

Питання мовного устрою незалежної держави визначаються, насамперед, положеннями конституції, що окреслює права і обов'язки громадян у сфері застосування мови та функцій держави, що стосуються їх забезпечення та захисту. Однак, у реальному житті вибір мови спілкування людини залежить від мовленнєвої поведінки та комунікативної ситуації. Застосування ж державної мови сприяє здійсненню ефективної комунікації в процесі професійної діяльності, у сфері освіти та культури, у повсякденному житті.

Створення системи відповідної мовної освіти в Україні повинно забезпечуватись законодавством і урядовою політикою держави. Громадяни України повинні оволодіти державною мовою. Освіта повинна стати підґрунтям для розвитку високого рівня мовної культури громадян, виховувати повагу та

пошану до української мови як державної, а також до мов національних меншин.

Як бачимо, українську мову потрібно розглядати як: фундамент збереження цілісності та єдності Української держави; інструмент здійснення державного управління; засіб вираження волі народу та кожного громадянина країни; механізм реалізації основних прав та обов'язків громадян України; національну ознаку державності та ідентичності, зокрема, в міжнародних відносинах. Процес функціонування державної мови потребує контролю і регулювання, оскільки зміни у системі мови або сторонній вплив щодо її застосування можуть спричинити серйозні проблеми та порушення у культурній, інформаційній, освітній, а також сфері державного управління.

Отже, Україна повинна цілеспрямовано та послідовно проводити у житті обрану мовну політику із її пріоритетним напрямом, а саме: виконанням статті 10 Конституції. Адже нація може бути тільки тоді повністю функціональною, коли її базова сфера - державна мова - забезпечена, реалізована та захищена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Данилевська О. Мова в революції та революція в мові: мовна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР. К., 2009. 176 с.
3. Савойська С. В. «Мовна політика» як явище і категорія. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/8849/8845>